

Prikaz zbornika Matija Vlačić Ilirik [III]. Zbornik radova s Trećeg međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik« Labin, 22.- 24. travnja 2010.

Sofija Koretić

Popovec Kalnički 28

48267, Orehovec

sofija.koretic@gmail.com

Treći međunarodni znanstveni skup »Matija Vlačić Ilirik«, na temelju kojeg je objavljen zbornik, održan je u Labinu od 22. do 24. travnja 2010. godine. Na skupu su, kako to navodi urednica zbornika Marina Miladinov, sudjelovali znanstvenici iz sedam zemalja, čiji su radovi predstavljeni u zborniku. Urednica je u predgovoru osobito naglasila značaj zbornika u pogledu navođenja novih izdanja o Matiji Vlačiću Iliriku i njegovim djelima te ukratko predstavila autore i njihove radove objavljene u zborniku. Objavljen je 21 rad, od kojih sedam na hrvatskom, sedam na engleskom, šest na njemačkom te jedan rad na talijanskom jeziku.

Prvi je članak Vlačićeva teološka antropologija Ivana Kordića posvećen Vlačićevim stajalištima o čovjekovoj spoznaji i samospoznaji koja je ukorijenjena u božanskome i o čemu ovisi, o čovjekovoj prvobitnoj dobroti te padu u grijeh i zahvaćanju nepravdnosti i zla. Autor ističe Vlačićevo mišljenje okrenuto raspravi o pitanju opravdanja prema kojem je istočni grijeh čovjekova supstancija, dio njega koji postoji sam po sebi u čemu se može primijetiti Lutherov utjecaj, a što je dovelo do sukoba s drugim reformatorima. Tako je Strigel, za razliku od Vlačića, smatrao da je istočni grijeh akcident, dakle nešto što čovjek ima, ali može i izgubiti. U članku je naglašena upravo Vlačićeva usamljenost u svojoj radikalnoj tvrdnji da je istočni grijeh čovjekova supstancija, jer su njegovi protivnici uočili da se time dokida mogućnost obraćenja, kao i Vlačićevo stajalište o grijehu, kao o stvari navike

i odgoja, a ne o posljedici iskvarenosti ljudske naravi, razuma i volje.

Drugi je rad *Aktualnost Vlačićeve teorije interpretacije* napisao Jure Zovko s namjerom pokazivanja da Vlačićeva teorija interpretacije sadrži temeljne odrednice suvremene hermeneutike, koja zagovara realističko-objektivni pristup tekstu i umjetničkom djelu. Uz kratak pregled različitih interpretacija, autor navodi i Gadamerovo načelo „drugačijeg razumijevanja“ teksta, koje je uvjetovano očekivanjima interpretatora i duhom vremena u kojem živi, kao i stajalište Nicolasa Reschera, koji tvrdi da svaka hermeneutička teorija interpretacije mora biti normativna s određenim standardima i kriterijima evaluacije. Nakon toga autor predstavlja Vlačićevu tvrdnju da je tekst potrebno interpretirati sukladno njegovu imanentnom smislu. Prema toj je tvrdnji, osim intencije autora, dakle cilja i svrhe interpretacije, u razumijevanju teksta izuzetno važna koherentnost, odnosno međuovisnost i povezanost dijelova teksta kao jedne zatvorene cjeline.

Die Methoden in der Clavis von Flacius naslov je članka Zoltána Rokaya u kojem autor objašnjava pojam znanstvene teorije, koji označava metodologiju čijim se korištenjem može ostvariti kritička refleksija. Također daje prikaz razvoja metoda i metodologije tijekom povijesti te utjecaj Galena (129. - 199. g. po. Kr.) na Vlačićevu metodologiju u kojoj navodi tri metode: sintezu, analizu i definici-

ju, kao i značenje ispravnog korištenja tih metoda. Na kraju članka autor donosi prikaze Vlačićevih tabela za metode te objašnjava na koji se način one čitaju, a objašnjava i citate Aristotela i Galena ispod navedenih tabela.

Robert Kolb u članku Matthias Flacius' *Glossa Compendiaria: The Wittenberg Way of Exegesis in Its Second Generation* ističe da je wittenberška egzegeza utemeljena na poznavanju izvornih jezika, barem u teoriji i pastoralnoj brizi Luthera i njegovih kolega te da je Vlačić položio temelje svom egzegetskom radu u hermeneutskoj raspravi Ključ Svetog Pisma iz 1567. g. Vlačić je preuzeo wittenberšku praksu kreiranja tabele za sadržaj teksta, ali i Melanchtonovu praksu određivanja smisla, cilja i pristupa autora knjizi. U sklopu toga, autor članka prikazuje primjere Vlačićeve egzegeze Ivanovog evanđelja te Pavlovih poslanica.

U članku *Flacius und das Wort Gottes. Die Auseinandersetzung mit Kaspar Schwenckfeld* Hansa Petera Großhansa radi se o raspravi između Matije Vlačića Ilirika i Kaspara von Schwenckfelda, šleskog plemića koji se rano priključio Lutheru te pokušao proširiti reformaciju. Središnje pitanje koje je dovelo do spora odnosilo se na način kojim Bog daje ljudima svoga Duha, izravno u srce, koje je prema tadašnjoj antropologiji središte čovjeka ili pomoću sredstva. Autor nadalje navodi Vlačićevo i Schwenckfeldovo stajalište. Schwenckfeld je držao reformatorskog principa *sola scriptura* te prema tome smatrao da je za čitanje Pisma potrebno samo obraćeno srce, dok je Vlačić smatrao da se spoznaja uvijek posreduje pomoću nekog sredstva, a to je prvenstveno propovijed. Iako s različitim stajalištima, autor u drugom dijelu članka ističe sličnost Vlačića i Schwenckfelda, koja se uočava u njihovom nastojanju da se Sveto Pismo interpretira na pravi način.

Na početku svog članka „*Wir sindt nichts den eytel sundē*“: *The Impact of Flacius' Theology of Original Sin on the German Territory of Mansfeld* Robert J. Christman donosi pregled događaja početkom siječnja 1575. g. u gradiću Tal Mansfeld, kada su stanovnici i pod prijetnjom smrću odbili zaniijekati Vlačićevo shvaćanje istočnoga grijeha,

jer su smatrali da se njegovo stajalište, koje shvaća grijeh kao dio čovjekove prirode, podudara s Lutherovom definicijom, budući da je Vlačić upravo tom tezom sedam godina ranije branio Lutherovu doktrinu *sola fide*. Između 1572. i 1575. g. pojavila se debata među klerom u Mansfeldu o definiciji istočnoga grijeha, koja je, kako ističe autor, podijelila ne samo kler, nego i mansfeldske grofove i ostale laike, zbog čega su saski elektor i administrator magedburške nadbiskupije odlučili problem riješiti silom protiv pobornika Vlačićevog stajališta.

Sedmi je članak u zborniku pod naslovom *Flacius and the Fathers: Cross-examining Justin and Iraeneus* napisao Douglas Grandon u kojem je usporedio Vlačićevo citiranje *Apologije* Justina Mučenika i Irenejevih djela u Vlačićevom *Katalogu svjedoka istine (Catalogus testium veritatis)*. Autor je primijetio da je Vlačiću Justinova *Apologija*, u kojoj je opisana euharistija 2. st., poslužila kao dokaz da misa kao žrtva za grijeha nije bila poznata prvobitnoj Crkvi, samo zato što Justin to nije eksplicitno napisao, pa je Vlačić poopćio izjavu, iako u drugim djelima Justin izričito za euharistiju navodi da je žrtva. U usporedbi Kataloga i Irenejevih djela, autor navodi da je Vlačić zanezario Irenejev jasan stav u korist rimskog primata te ga unatoč tome Vlačić navodi kao dokaz protiv papinskog primata u Crkvi.

Phillip Haberkern u svojem članku *Flacius' Human face of Doctrine: Sacred History Between Prosopography and Dogmatics* ističe da su luterani shvaćali svoju ulogu u povijesti gledajući unatrag na životno iskustvo ranijih kršćana. Time je pisanje svete povijesti postalo sredstvo konstruiranja religijskog identiteta za luteransku Crkvu, a najvažnija su djela, koja zauzimaju središnje mjesto u razvoju protestantske historiografije, Magdeburške centurije i Katalog svjedoka istine. Pri tome je, kako to navodi autor, bilo nužno pokazati da luteranski pokret nije bio nova Crkva, nego predstavnik istinske Crkve koja nikad nije nestala. Historiografija je time služila kao književnost krize koja je mogla smisljeno reagirati na suvremene političke i religijske događaje smještajući ih u širi kontekst kr-

šćanske eshatologije. U cijelom tom kontekstu, ističe autor, važno mjesto zauzima Hus, koji je u Vlačičevim djelima trebao dobiti funkciju najjače poveznice u luteranskom nizu svjedoka.

Idući je članak „*Sicut et hoc tempore accidisse vidimus*“. *Il profilo biblico di Valdo di Lione nel Catalogus testium veritatis di Mattia Flacio Illirico* Francesce Tasce Dirani također posvećen Katalogu svjedoka istine s obzirom na Vlačičev prikaz Valdesa iz Lyona i njegovih sljedbenika u tom djelu. Autorica je naglasila da je upravo uspostava slijeda između apostola i reformacije bila ključna motivacija u Vlačičevom pisanju Kataloga te stoga Vlačič uspostavlja paralelu između Luthera i Valdesa kao mosta između apostola i Luthera, ističući sličnosti poput nepostojanja potrebe posrednika za poznavanje Biblije te njezino prevodenje.

Die kleine Herde der 7000 - Die aufrechten Bekenner in M. Flacius' Illyricus konzeptionellen Beiträgen zur Neuformulierung der Kirchengeschichtsschreibung aus protestantischer Sicht naslov je članka Vere von der Osten - Sacken u kojem je također naglašena važnost Kataloga svjedoka istine kao apologije, odnosno dokaza da protestantska Crkva nije nešto novo, kao što se već Lutheru predbacivalo i time je označavalo kao herezu. U toj argumentaciji odbacivanja noviteta, i Melanchton i Luther su pokušali dati odgovore, no na različit način: Melanchton tako što je pokušao naznačiti niz svjedoka, a Luther pozivajući se na malo stado 7000 ljudi i Božju milost, što je Vlačič od njega preuzeo. Zbog toga je autorica nastojala pokazati da je Katalog nastao više pod Lutherovim utjecajem, nego pod Melanchtonovim, pri čemu je Vlačič konkretizirao Lutherove misli tako što je biblijsku izjavu o 7000 spašenih povezao sa svojim vremenom i pokušao pokazati kontinuitet povijesti kršćanstva.

Razilaženje među vodećim protestantskim mišlicima, odnosno konflikt između Vlačiča i Melanchtona zbog različitih stavova prema Ca-rstvu tema je članka *Der Konflikt zwischen Matthias Flacius und Philipp Melancton in der Sicht des Johannes Cochläus: Die Schrift De Excusatione Philippi Melanthonis, Adversus clamores Flacij*

Illyrici Henninga P. Jürgensa u kojem je taj sukob prikazao na temelju djela katoličkog autora Johannes Cochläusa. Na početku članka autor daje pregled Cochläusovog života i djelovanja, posebno tijekom religijskih rasprava u Hagenauu, Wormsu i Regensburgu te povijesnog konteksta nastanka tog spisa. Nadalje autor navodi da je Cochläus napisao svoje djelo kao trenutni prikaz stanja iz jeseni 1549. godine bez točnog poznavanja svih spisa, pogotovo ne onih magdeburške strane, zbog čega je Vlačič za njega utjelovljenje svega onoga, protiv čega se kod luterana bori, pa u prvom dijelu štiti Melanchtona nasuprot Vlačiču, da bi ga u drugom dijelu prikazao kao još opasnijeg neprijatelja.

U članku *Flacius Debates the Fulda Jesuits* Oliver K. Olson opisao je Vlačičev posjet Fuldi 1573. godine. Svrha tog posjeta bilo je korištenje privatne knjižnice Adolfa Hermanna Riedesela kako bi sakupio spise za rad na Magdeburškim centurijama. Tijekom tog boravka održana je rasprava za koju je Riedesel htio iskoristiti Vlačičevu prisutnost u Fuldi kako bi nagovorio Georga Balthasara von Dermbacha, koji je provodio odluke donesene u Tridentu, da odustane od njihovog provođenja, zbog kojeg je bio pozvao jezuite. Budući da jezuiti nisu htjeli održati službenu raspravu, pozvali su Vlačiča na večeru, a tijekom rasprave je došlo i do fizičkog napada na Vlačiča, koji je u roku od dva sata nakon incidenta napisao kritiku jezuita.

Harald Bollbuck je u radu *Die Magdeburger Zenturien - Entstehung und Arbeitstechnik eines kirchenhistorischen Unternehmens* prikazao nastanak Magdeburških centurija kao prve sveobuhvatne protestantske povijesti Crkve, za čiju je organizaciju bio zadužen Matija Vlačič. Tako je između 1559. i 1574. g. objavljeno prvih trinaest svezaka, no objavljivanje nije nastavljeno, pa se zbirke fragmenata za 14., 15. i 16. Centuriju nalaze u knjižnici Herzog August u Wolfenbüttelu. Vlačič je uz pomoć Caspara von Niedbrucka stvorio mrežu ljudi koji su nabavljali rukopise i nova izdanja za Centurije na temelju kojih su nastajali tekstovi. Autor ističe da je metodu podjele sadržaja prema općim mjestima (*loci*) Vlačič na kraju ipak prihvatio, iako se o njoj dugo raspravljalo.

Utjecaj Matije Vlačića Ilirika na reformaciju u Litvi prikazan je u članku *Matthias Flacius and the Reformation in the Grand Duchy of Lithuania* Dianore Pociūtė. U kontekstu tog utjecaja naznačena je važnost litvanskog reformatora Mikołaja Radziwiłła (Nicolaus Radivillus), kojemu je Vlačić posvetio izdanje *Sacrae Historiae a Mundi exordio ad sua usque tempora deductae*. Dio članka posvećen je objašnjenju Radziwiłłove situacije nakon njegovog prelaska na protestantizam, kada je bio izložen pritisku da oblikuje svoju vjeru prema jednoj ili drugoj protestantskoj doktrini (kalvinizmu ili luteranstvu), a usto ga se pokušalo pridobiti na vraćanje Rimskoj Crkvi.

Idući članak Luke Ilića *Der heilige Mann und thewre held: Flacius' View of Luther* prikazuje Vlačićevo mišljenje o Lutheru, čije je poznavanje i osobno iskustvo njegove teologije potaknulo Vlačića na izdavanje Lutherovih djela 1549.g. kao pokušaj da sačuva reformatorovu ostavštinu. Iako je to bio poticaj, autor naglašava da je stvarna motivacija za te publikacije bila obrana autoriteta svojeg vlastitog stajališta, a budući da je razvio svoju vlastitu doktrinu grijeha, Lutherove je spise koristio upravo za opravdanje svojeg shvaćanja.

Labin Vlačićeva doba u spisima notara Bartolomea Gervasija tema je članka Tullia Vorana u kojem autor na početku donosi kratku biografiju labinskog svećenika i notara Bartolomea Gervasija, koji je također bio zahvaćen protestantizmom i dospio pod istragu inkvizicije te bio primoran napustiti Labin. Nakon toga autor daje pregled Gervasijevih spisa, koji su sadržavali oporuke, kodicile, odnosno isprave kojima su oporuke bile mijenjane ili poništavane, kao i razne druge isprave. Jedna od oporuka koje se nalaze u tim spisima je i oporuka Vlačićeve sestre Celije, na temelju koje autor zaključuje da je Vlačićeva obitelj navedena isključivo pod prezimenom Franković, a ime Vlačić služilo je samo kao pomoćni oblik obilježavanja.

Lucijan Mohorović posvetio je članak *Matija Vlačić Ilirik Mlađi: profesor philosophiae & logicae Aristotelis i profesor praktične medicine* sinu reformatora Matije Vlačića Ilirika. Matija Vlačić

Ilirik Mlađi bio je sveučilišni profesor filozofije i medicine, kao i autor medicinsko - filozofskih djela. Autor ističe njegovo zalaganje za primjenu aristotelovske logike i medicinskog humanizma u praktičnoj medicini, a na kraju navodi i popis svih sedamnaest poznatih djela Matije Vlačića Ilirika Mlađeg.

Iduća su dva članka povezana promicanjem protestantizma u Sloveniji i Hrvatskoj s ulogom kranjskih staleža te ulogom Matije Klombnera, koji je bio pisar kranjskih staleža. Tako se članku *Der Flacianer Matthias Klombner zwischen Kroaten und Slowenen des 16. Jahrhunderts* Fanike Krajnc Vrečko navodi istaknutost Matije Klombnera među pristalicama protestantske religijske struje vlačićevaca, kojoj su pripadali i J. Juričić te S. Krell. Klombner je bio u kontaktu s Vlačićem, pogotovo što se tiče prijevoda, organizacije i tiska različitih djela. Iako nije bio teolog, Klombnera se smatra organizatorom protestantizma u Ljubljani. U drugom članku *Uloga kranjskih staleža u promicanju protestantizma u Sloveniji i Hrvatskoj* Josip Bratulić ističe kako je uloga staleža nezaobilazna u novoj raspodjeli političke i društvene moći Pazinska je knežija u razdoblju reformacije bila pod upravom kranjskih zemaljskih staleža, koji su na protestantska gibanja gledalo popustljivo, budući da su bili zaduženi za čuvanje granice prema Osmanskom Carstvu.

U radu *Labinski znanstveni skup o Vlačiću 1970. godine* Olje Višković navedeno je da je znanstveni skup održan u Labinu, Umagu i Raklju bio posvećen Miji Mirkoviću u sklopu kojega je prvi dio bio vezan uz Matiju Vlačića Ilirika. Nadalje su prikazani održani referati, koji su iduće godine bili objavljeni u zborniku *Znanstveni skup posvećen Miji Mirkoviću*, a na kraju su navedeni i prikazi skupa u novinama.

Posljednji je članak *Flaciana u knjižnici HAZU* Alojza Jembriha i Tamare Runjak. Prvi dio članka ističe interes Ivana Kukuljevića Saksinskog za nabavljanje djela Matije Vlačića Ilirika u sklopu upotpunjavanja svoje knjižnice, koju je tadašnja JAZU uz pomoć doprinosa kardinala Haulika, biskupa Strossmayera, grofa Julija Jankovića, baruna

Metela Ožegovića i Prandaua te križevačke i požeške županije otkupila od Kukuljevića. Drugi se dio sastoji od popisa djela koja se nalaze u Knjižnici HAZU-a u Zagrebu.

U zborniku radova posvećenom Matiji Vlačiću Iliriku objavljena su izlaganja sa skupa održanog u Labinu 2010. godine. Autori su se u svojim člancima bavili različitim temama, od Vlačićevih teoloških stajališta, odnosa prema drugim reformatorima i njihovih međusobnih sukoba te rasprava s protureformatorima do Vlačićevog utjecaja na različitim

prostorima, od onih bližih, poput Tal Mansfelda do onih udaljenijih, poput Litve. Također je prikazan njegov utjecaj u Sloveniji, posvećena je pažnja nekim njegovim djelima, posebno *Magdeburškim centurijama* i *Katalogu svjedoka istine* iz različitih perspektiva, a neki su članci posvećeni članovima njegove obitelji od kojih se ističu njegova sestra i sin. Cjelokupni zbornik daje jednu objedinjenu sliku Vlačićevog života i rada, kao i djela ostavljenih u nasljeđe.